

АРТАМОНОВА
Наталія Савівна
nsart@ukr.net

УДК 65.011.3: 65.011.47

АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ НЕСТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ANALYTICAL TOOLS IN THE STRESS-TESTING SYSTEM OF FINANCIAL INSTABILITY OF THE ENTERPRISES

*к.е.н., доцент кафедри
менеджменту, Одеський
національний політехнічний
університет*

В статті розглядається процес створення системи прогнозування та попередження фінансової нестабільності підприємств для прийняття оперативних дій щодо запобігання банкрутства. Представлена програма стрес-тестування діяльності підприємства на базі аналітичного інструментарію дослідження фінансової звітності задля зниження ризиків попадання підприємства в зону фінансової нестійкості.

В статье рассматривается процесс создания системы прогнозирования финансовой нестабильности предприятия для принятия оперативных действий по предупреждению банкротства. Представлена программа стресс-тестирования деятельности предприятия на базе аналитического инструментария исследования финансовой отчетности для снижения рисков попадания его в зону финансовой нестабильности.

In the article the process of creation of the system of prognostication of financial instability of enterprise is examined for the acceptance of the operative operating under warning of bankruptcy. The program is presented stress-testing of enterprise on the base of analytical tools of research of the financial reporting for the decline of risk of hit in the zone of instability.

Ключові слова: кількісний та якісний аналіз, аналітичний інструментарій, прогнозування, фінансова нестійкість, стрес-фактори, стрес-тестування, нейтралізація погрози банкрутства

Ключевые слова: количественный и качественный анализ, аналитический инструментарий, прогнозирование, финансовая нестабильность, стресс-факторы, стресс-тестирование, нейтрализация угрозы банкротства

Keywords: quantitative and quality analysis, analytical tools, prognostication, financial instability, stress-factors, stress-testing, neutralization of threat of bankruptcy

ВСТУП

Поточний стан розвитку економіки характеризується збільшенням значення зовнішніх факторів при формуванні фінансових показників діяльності суб'єктів господарювання. В багатьох випадках саме зовнішні фактори бізнес-середовища виграють вирішальну роль у підтримці фінансової стійкості підприємств. Проте, класичні методи прогнозування враховують потенціал саме внутрішніх факторів, що, безумовно, залишається суттєвою складовою аналізу. Але необхідно розробляти більш гнучкі інструменти аналізу фінансової стійкості організації, які б враховували і внутрішні і зовнішні ризик-фактори задля створення адекватної стратегії розвитку підприємства [2]. Таким інструментом має бути система раннього попередження та прогнозування фінансової нестійкості підприємства (СРПП), що створена на базі стрес-тестування (СТ) з метою швидкої ідентифікації фінансової кризи, виявлення причин, що її зумовлюють, та розробки антикризових заходів на підприємствах.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є обґрунтування та впровадження саме такої системи СРПП та фрагменту програми стрес-тестування, яка б сигналізувала керівництву про потенційні ризики, що можуть насуватися на підприємство як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища, завдяки оцінці взаємопов'язаних аналітичних показників його діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні досліджень використовувались різноманітні аналітичні методи, а саме: структурно-логічного аналізу, а також факторного, дискримінантного, коефіцієнтного, прогнозного, кількісного та якісного методів в комплексі.

Кількісний аналіз полягає в розрахунку показників діяльності підприємства під впливом різних факторів економічного розвитку. Ці методи дозволяють визначити вірогідні стресові сценарії, що можуть впливати в подальшому на організацію. Якісний аналіз у стрес-тестуванні складається з двох важливих факторів:

– оцінка здатності капіталу підприємства компенсувати можливі збитки;

– визначення дій організації щодо зниження ризиків, принаймні, до рівня збереження капіталу й можливості подальшої діяльності.

Дискримінантний аналіз використовується виключно для прогнозування діяльності підприємства з урахуванням конкретних факторів поточного стану, що відображено у фінансовій звітності [1;3;4].

РЕЗУЛЬТАТИ

СРПП розглядається як один з важливих інструментів системи сучасного управління. Система виявляє та аналізує інформацію про приховані обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для підприємства чи до втрати потенційних шансів. Першочерговим завданням системи раннього попередження є своєчасне виявлення кризи на підприємстві, тобто ситуації безпосередньої чи непрямой загрози його існуванню. Водночас, за допомогою такої системи виявляються додаткові шанси для суб'єкта господарювання.

Процес створення системи раннього попередження складається з таких етапів:

- визначення сфер спостереження;
- визначення індикаторів раннього попередження, які можуть указувати на розвиток того чи іншого негативного процесу;
- визначення цільових показників та інтервалів їх зміни за кожним індикатором;
- формування завдань для центрів обробки інформації (розробка висновків щодо впливу тієї чи іншої інформації на діяльність підприємства);
- формування інформаційних каналів: забезпечення прямого та зворотного

зв'язку між джерелами інформації та системою раннього реагування, між системою та її користувачами – керівниками всіх рівнів.

Сутність стрес-тестінгу полягає в моделюванні виключної або можливої ситуації, в якій теоретично може опинитися організація, враховуючи її поточний стан та фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища.

Стрес-тест – це оцінка різних сценаріїв розвитку підприємства за допомогою аналітичного інструментарію.

Програма тестування при ранній діагностиці банкрутства підприємства передбачає розрахунок показників щодо оцінки задовільнення структури балансу; можливості відновлення платоспроможності та можливості нейтралізації погрози банкрутства за рахунок внутрішнього потенціалу підприємства.

1. Задовільнення структури балансу встановлюється за допомогою наступних показників:

- а) коефіцієнта строковості покриття термінових зобов'язань (абсолютної ліквідності)

$$K_{\text{абс.лікв}} = \frac{ГК + ПФІ}{КЗ}, > 0,2 \div 0,5$$

де $ГК$ – грошові кошти, г.о.;

$ПФІ$ – поточні фінансові інвестиції, г.о.;

$КЗ$ – короткострокові зобов'язання, г.о.

- б) Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами ($K_{\text{звок}}$)

$$K_{\text{звок}} = \frac{BK - HA}{ПА}, > 0,1$$

де BK – величина власного капіталу (І розділ Пасиву балансу), г.о.;

HA – необоротні активи (І розділ Активу балансу), г.о.;

2. Можливість відновлення платоспроможності встановлюється:

$$K_{\text{Віол}} = \frac{K_{\text{заг.лікв}}^{\text{кін}} + 6/t \cdot (K_{\text{заг.лікв}}^{\text{кін}} - K_{\text{заг.лікв}}^{\text{поч}})}{K_{\text{заг.лікв}}^{\text{норм}}}, > 1,$$

де $K_{\text{заг.лікв}}^{\text{норм}}$ – нормативне значення коефіцієнта загальної ліквідності (дорівнює 2).

t – період дослідження за звітністю (бажано річною).

Якщо коефіцієнт > 1 , то у підприємства є реальна можливість у найближчі 6 місяців відновити платоспроможність.

Якщо коефіцієнт < 1 , то розраховується коефіцієнт можливої втрати платоспроможності в найближчі 3 місяці [5].

$$K_{\text{Втр}} = \frac{K_{\text{заг.лікв}}^{\text{кін}} + 3/t \cdot (K_{\text{заг.лікв}}^{\text{кін}} - K_{\text{заг.лікв}}^{\text{поч}})}{K_{\text{заг.лікв}}^{\text{норм}}},$$

якщо < 1 , то можливість втрати реальна.

Про потенційну можливість банкрутства свідчать також низькі значення показників коефіцієнта абсолютної ліквідності й коефіцієнт незалежності (автономії).

Стійка тенденція до зниження цих показників свідчить про відкладену погрозу банкрутства.

3. Можливість нейтралізації погрози банкрутства за рахунок внутрішнього потенціалу підприємства діагностується за двома основними показниками:

- коефіцієнт рентабельності власного капіталу дає подання про те, якою мірою підприємство здатне формувати додаткові джерела для задоволення зростаючих грошових зобов'язань,

- коефіцієнт оборотності активів показує швидкість формування цих потоків.

Розрізняють дві підсистеми СРПП: систему, зорієнтовану на внутрішні параметри діяльності підприємства, та систему, зорієнтовану на зовнішнє середовище. Предметом дослідження останньої є завчасне прогнозування загроз, насамперед із боку контрагентів, держави, конкурентів і т.н. Виразним прикладом застосування цієї підсистеми СРПП є проведення установами банків аналізу підприємств з метою оцінити їх кредитоспроможність. Внутрішньо зорієнтована підсистема СРПП спрямована на ідентифікацію ризиків та шансів, які криються всередині підприємства.

На базі системи раннього попередження та реагування будується система управління ризиками, яка включає в себе такі блоки завдань:

- ідентифікація ризиків;
- оцінка ризиків;
- нейтралізація ризиків.

Одним із головних завдань СРПП є виявлення загрози банкрутства, тобто прогнозування

банкрутства. Основне значення прогнозування банкрутства полягає в своєчасній розробці контр-заходів, спрямованих на подолання на підприємстві негативних тенденцій. Коло осіб (інституцій), для яких надзвичайно важливими є результати прогнозування банкрутства, доволі широке. Сюди можна віднести як менеджмент, наглядову раду, власників підприємства, так і його клієнтів, кредиторів, постачальників засобів виробництва, конкурентів, фінансових органів. Існує думка, що прогнозування банкрутства (кризи) є не чим іншим, як оцінюванням кредитоспроможності підприємства. У такому разі основний зміст прогнозування — передбачення й оцінювання можливих негативних сценаріїв діяльності підприємства, які можуть призвести до його неплатоспроможності і втрати ліквідності, а отже, до неповернення кредитів — збитків для кредиторів. Однак, проблема стоить значно ширше та полягає в необхідності сприяння запобіганню банкрутства підприємства, що є первинним та суттєвим чинником.

Одним із найважливіших інструментів системи раннього попередження банкрутства підприємств та методом його прогнозування є дискримінантний аналіз. Зміст дискримінантного аналізу полягає в тому, що за допомогою математично-статистичних методів будується функція та обчислюється інтегральний показник, на підставі якого, з достатньою ймовірністю, можна передбачити банкрутство суб'єкта господарювання.

Дискримінантний аналіз базується на емпіричному дослідженні фінансових показників численних підприємств, певна частка з яких збанкрутіли, а решта – успішно діють далі. При цьому добирається сукупність показників – коефіцієнтів, для кожного з яких визначається питома вага в, так званій, «дискримінантній функції». Вагомість, як і граничне значення розглядаємих коефіцієнтів, може коригуватися. Вона залежить від галузі, до якої належить підприємство, загальної економічної та політичної ситуації в країні, рівня інфляції та інших факторів.

Значення інтегрального показника дає підстави для висновку про належність об'єкта аналізу до потенційних банкрутів чи підприємств, які успішно функціонують.

ВИСНОВКИ

Існує багато підходів до прогнозування фінансової неспроможності суб'єктів господарювання. Будь-яка методика оцінювання кредитоспроможності є, по суті, методикою прогнозування банкрутства.

Стрес-тестування є інструментом управління ризиками і стратегічного управління. Але воно виявляє готовність підприємства до роботи в умовах кризи, оцінює слабкі місця та дозволяє прораховувати можливі стратегії поведінки, коригувати подальші дії. При цьому, для прогнозування фінансової нестабільності та отримання достовірних даних потрібно комбінувати показники, що відображають різні фактори та особливості як у діяльності підприємства, так і у зовнішньому середовищі.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” – НП(С)БО 1. Затверджено наказом МФУ від 07.02.2013 р. № 73. <http://www.zakon2rada.gov.ua/>
2. Петруня Ю.С. та ін. Прийняття управлінських рішень. Навч. посіб. / за ред. Ю.С. Петруні. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
3. Дрогобицька І.Н. Системний аналіз. Підручник для студ.вузів / І.Н. Дрогобицька.- 2-ге вид. – М., Юнити-Лана, 2013, – 423 с.
4. Ефимова О.В. Финансовый анализ: современный инструментарий для принятия управленческих решений / О.В. Ефимова – 2-е изд. – М.: Омега – Л, 2012 – 350 с.
5. Кононенко О., Маханько О. Анализ финансовой отчетности / за ред. О. Кононенко. Раздел 6 – «Диагностика банкротства». – Х.: Фактор, 2014. – 200 с.